

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ Բ

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԽՈՐՆՐԳԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ՊԱՏԱՐԱԳԻ

ԸՍՏ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

(ՀԱՎԱՏԱՑՅԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԱՄԱՐ)

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին - 2016

ՀՏԴ 23/28
ԳՄԴ 86.37
Պ 286

*Հրատարակության պատրաստեց
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի
Հրատարակչական բաժինը*

Պ-286 **ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԲ. ՊԱՏԱ-
ՐԱԳԻ**, ըստ արարողութեան Հայաս-
տանեայց Առաքելական Սուրբ Եկե-
ղեցոյ.– Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ
Էջմիածին, 2016.– 80 էջ:

ՀՏԴ 23/28
ԳՄԴ 86.37

ISBN 978-9939-59-055-4

© Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2016

Հանդիսադիր ԶԻՆ. — Օրհնեալ Տէր մեր
Յիսուս Բրիստոս. ամէն:

Հայր մեր որ յերկինս ես. սուրբ եղի-
ցի անուն Բո, եկեացէ արքայութիւն Բո,
եղիցին կամք Բո որպէս յերկինս և յերկ-
րի: Զիսց մեր հանապազորդ Կոսր մեզ
այսօր: Եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որ-
պէս և մեք թողումք մերոց պարտապա-
նաց: Եւ մի՛ փանիր զմեզ ի փորձութիւն,
այլ փրկեա զմեզ ի չարէն: Զի Բո է ար-
քայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւի-
րեանս. ամէն:

Զսաղմոսերգութիւնս և զաղաչանս
ընկալցի մարդասէրն Ասրուած...

Դպիրք — Խորհուրդ խորին, անհաս, անսկիզբն, որ զարդարեցեր զվերին պետութիւնդ ի յառագաստ անմատոյց լուսոյն, գերապանծ փառօք զդասս հրեղինաց:

Անճառահրաշ զօրութեամբ ստեղծեր զԱդամ պատկեր տիրական, եւ նազելի փառօք զգեստաւորեցեր ի դրախտն Ադենի տեղի բերկրանաց:

Թագաւոր երկնաւոր, զեկեղեցի Քո անշարժ պահեա, եւ զերկրպագուս անուանդ Քում պահեա ի խաղաղութեան:

[Պարգ. — Ալելուիա, ալելուիա. լուսցից սրբութեամբ զձեռս իմ և շուրջ եղէց զսեղանով Քով, Տէր:

Մրկ. — Դատ արա ինձ, Տէր, զի ես յամբօնութեան իմում գնացի, ի Տէր յուսացայ, զի մի՛ եղէց հիւանդ:

Պարգ. — Փառք Հօր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ:

Սրկ. – Այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յա-
ւիտենից. ամէն:]

Պտրգէ. – Եւ վասն սրբուհոյ Աստուածած-
նի բարեխօսութեանն ...

Սրկ. – Սուրբ զԱստուածածինն եւ
զամենայն սուրբս բարեխօս արաս-
ցուք առ Հայր ի յերկինս, զի կամեցեալ
ողորմեսցի եւ գթացեալ կեցուցէ զա-
րարածս Իւր: Ամենակալ Տէր Աստուած
մեր, կեցո եւ ողորմեա:

Պտրգէ. – Ընկալ, Տէր, զաղաչանս մեր բա-
րեխօսութեամբ սուրբ Աստուածածնին...

Յանդիսադիր Զհն. – Ողորմեսցի քեզ Աս-
տուած Հօրն ...

Պտրգէ. – Ազատեսցէ և զձեզ մարդասէրն
Աստուած ...

Յանդիսադիր Զհն. – Յիշեսցիր և զմեզ առա-
ջի անմահ Գառինն Աստուծոյ:

Պտրգէ. – Յիշեալ լիջիք առաջի անմահ
Որդոյն Աստուծոյ:

Դպ. 1 – Աղաղակեցէք առ Տէր, ամենայն երկիր, ծառայեցէք Տեառն ուրախութեամբ:

Դպ. 2 – Մտէք առաջի Նորա ցնծութեամբ, ծաներուք, զի Նա է Տէր Աստուած մեր:

Դպ. 1 – Նա արար զմեզ եւ ոչ մեք էաք, մեք ժողովուրդք եւ խաչն արօտի Նորա:

Դպ. 2 – Մտէք ընդ դրունս Նորա խոստովանութեամբ եւ օրհնութեամբ ի յարկս Նորա:

Դպ. 1 – Խոստովան եղերուք Տեառն եւ օրհնեցէք զանուն Նորա:

Դպ. 2 – Քաղցր է Տէր, յաւիտեան է ողորմութիւն Նորա, յազգէ մինչեւ յազգ է ճշմարտութիւն Նորա:

Դպ. 1 – Փառք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ:

Դպ. 2 – Այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Սրկ. — Սուրբ եկեղեցեալս աղաչեսցուք զՏէր, զի սովալ փրկեսցէ զմեզ ի մեղաց եւ կեցուսցէ շնորհիւ ողորմութեան Իւրոյ: Ամենակալ Տէր Աստուած մեր, կեցո եւ ողորմեա:

Պարգ. — Ի մէջ տաճարիս ...

Մտից առաջի սեղանոյ Աստուծոյ, առ Աստուած, որ ուրախ առնէ զմանկութիւն իմ:

Սրկ. — Դա՛տ արա ինձ, Աստուած, եւ իրաւ արա ինձ ի դատաստանի իմում:

Պարգ. — Յազգէ որ ոչ է սուրբ, ի մարդոյ մեղաւորէ, նենգաւորէ փրկեա՛ զիս:

Սրկ. — Դու, Աստուած, հզօրիչ իմ ես, ընդէ՞ր մոռացար զիս, ընդէ՞ր տրտում գնամ ես ի նեղել թշնամւոյ իմոյ:

Պարգ. — Առաքեա՛, Տէ՛ր, զլոյս Քո և զճնարտութիւն Քո, զի առաջնորդեսցեն ինձ և հանցեն զիս ի լեռն սուրբ և ի յարկս Քո:

Սրկ. — Մտից առաջի սեղանոյ Աստուծոյ, առ Աստուած, որ ուրախ առնէ զմանկութիւն իմ:

Պտրգգ. — Խոստովան եղէց Քեզ օրհնութեամբ, Աստուա՛ծ, Աստուա՛ծ իմ:

Սրկ. — Արդ, ընդէ՞ր տրտում ես, անճն իմ, կամ ընդէ՞ր խռովես զիս, յուսա՛ առ Աստուած, խոստովանեա՛ Նմա, փրկիչ երեսաց իմոց Աստուած է:

Պտրգգ. — Փառք Հօր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ:

Սրկ. — Այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն: Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր աղաչեսցուք: Օրհնեսցուք զամենակալն Աստուած՝ զՀայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ արժանի արար զմեզ կալ ի տեղւոջս փառաբանութեան եւ երգել զերգս Հոգեւորս: Ամենակալ Տէր Աստուած մեր, կեցուցէ եւ ողորմեսցի:

Պտրգգ. — Ի յարկի Քում սրբութեան և ի տեղոջս փառաբանութեան ...

Ե *Ի յարկի Ձում սրբութեան*-ից հետո Խորանի վարագույրը փակվում է, և մինչ դպրաց դասը երգում է օրվա մեղեդին, պատարագիչը լռելյայն կարդում է Սբ. Գրիգոր Նարեկացու աղոթքը՝ ուղղված Սուրբ Զոգուն: Այնուհետև պատարագիչը շարունակում է անծայն կարդալ Սբ. Զովհան Ոսկեբերանի կողմից գրված աղոթքը, ապա օրհնում է առաջադրության նշխարն ու գինին: Վերոհիշյալ աղոթքից հետո վարագույրը բացվում է, և դպիրները սկսում են երգել *Աշխարհ գալոց*-ի շարականը՝ *Բարեխօսութեամբ*ը:

Կ *Բարեխօսութեամբ մօր Քո եւ կուսի ընկալ զաղաչանս Քոց պաշտօնէից, որ գերագոյն քան գերկինս պայծառացուցեր սուրբ զՆկեղեցի արեամբ Քո Քրիստոս, եւ ըստ երկնայնոցն կարգեցեր ի սմա զդասս առաքելոց եւ մարգարէից, սուրբ վարդապետաց:*

Այսօր ժողովեալ դասք քահանայից, սարկաւազաց, դպրաց եւ կղերիկոսաց խունկ մատուցանեմք առաջի Քո, Տէր, յօրինակ ըստ հնումն Զաքարիայ: Ընկալ առ ի մէնջ զխնկանուէր մաղթանս, որպէս զպատարագն Աբելի, զՆոյի եւ զԱբրահամու:

*Բարեխօսութեամբ վերին Քո զօ-
րացդ միշտ անշարժ պահեա զաթոռ
Հայկազնեայս:*

Մինչ նրանք երգում են, պատարագիչը խնկարկելով դառնում է Ս. Սեղանի շուրջը և թափորի առաջնորդությամբ հյուսիսային աստիճաններով իջնում ներքև՝ խնկարկելու եկեղեցականներին և ներկա ժողովրդին: Եկեղեցում խնկարկությունից հետո պատարագիչը հարավային աստիճաններով դպիրների և սարկավազների հետ կրկին բարձրանում է Խորան և երկրպագում Ս. Սեղանին:

Սրկ. — Օրհնեա', տէր:

Պարզ. — Օրհնեալ թագաւորութիւնս ...

Ժամամուտ
Ժամամուտի օրինակ
(Հարության ժամամուտ)

Դպիր — Միաձին Որդի եւ Բանդ Աստուած եւ անմահ Էութիւն, որ յանձն առեր մարմնանալ ի սրբուհւոյ Աստուածածնէն եւ ի միշտ Կուսէն: Անփոփոխելիդ մարդ եղեալ՝ խաչեցար, Քրիստոս Աստուած մեր, մահուամբ զմահ կոխեցեր: Մինդ ի Սրբոյ Երրոր-

դուլթենէն, փառաւորակից ընդ Հօր եւ
Սրբոյ Հոգւոյն, կեցո՛ղմեզ:

Սրկ. — Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր
աղաչեսցուք. ընկա՛լ, կեցո՛ղ եւ ողոր-
մեա՛: Օրհնեա՛, տէր:

Պարգ. — Օրհնութիւն և փառք Հօր և Որդ-
ւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ ...

Դպիրք — Եւ ընդ Հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Աստուծոյ երկիրպագեսցուք:

Դպիրք — Առաջի Քո, Տէր:

Պարգ. — Տէր Աստուած մեր ...

Ճաշու սաղմոսի օրինակ
(ասվում է Դարութեան կիրակիներին)

Տէր թագաւորեաց, վայելչութիւն
զգեցաւ, զգեցաւ Տէր զօրութիւն, ընդ
մէջ Իւր էած:

Ճաշու շարականի օրինակ
(Դարութեան շարական ԱԶ)

Զթագաւորն փառաց Քրիստոս, որ
վասն մեր մարմնացաւ ի սրբոյ Կուսէն

եւ խաչի համբերելով, միաբանութեամբ
երգով բարեբանեսցուք:

Որ զթաղումն երեքօրեայ յանձն
էառ՝ յարուցեալ ի մեռելոց իշխանու-
թեամբ, միաբանութեամբ երգով բարե-
բանեսցուք:

Փառք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն
Սրբոյ. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն:

Կարողապէս զըրունս դժոխոց խոր-
տակեաց, եկեղեցւոյ Իւրում զգեցոյց
զմեծ վայելչութիւն, միաբանութեամբ
երգով բարեբանեսցուք:

Պտրգ. — Զի Քո է կարողութիւն և զօրու-
թիւն ...

Սրկ. — Պռօսխումէ:

Դպիրք — Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ
հզօր, սուրբ եւ անմահ, որ յարեար ի
մեռելոց (կամ՝ հավուր պատշաճի), ողորմեա՛
մեզ (երեք անգամ կրկնիր):

Ⓟ Սրկ. — Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր
աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Վասն խաղաղութեան ամե-
նայն աշխարհի եւ հաստատութեան
սրբոյ եկեղեցւոյ զՏէր աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Վասն ամենայն սուրբ եւ ուղ-
ղափառ եպիսկոպոսաց զՏէր աղաչես-
ցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Վասն հայրապետին մերոյ
Տեառն Տեառն (այս անուն) սրբազնագոյն
կաթողիկոսին կենաց եւ փրկութեան
հոգւոյ նորին զՏէր աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Վասն վարդապետաց, քահա-
նայից, սարկաւազաց, դպրաց, եւ ամե-
նայն ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ զՏէր
աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Վասն բարեպաշտ թագաւորաց եւ աստուածասէր իշխանաց, զօրավարաց եւ զօրաց նոցին զՏէր աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Վասն հոգւոցն հանգուցելոց, որք ճշմարիտ եւ ուղիղ հաւատով ի Քրիստոս ննջեցին, զՏէր աղաչեսցուք:

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛: Տէ՛ր, ողորմեա՛: Քեզ Տեառնդ յանձն եղիցուք: Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Պտրգ. — Զի ողորմած և մարդասէր ես Աստուած գոյով ...

Այնուհետև եկեղեցականներից մեկն սկսում է ընթերցել մարգարեական և առաքելական գրքերից, որի ավարտին բուրվառակիր սարկավազը ձայնում է.

Կ Սրկ. — Ալէլուիա, օրթի:

Պարգէ. — † Խաղաղութիւն ամենեցուն:

Դպիրք — Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Երկիւղածութեամբ լուարուք:

Վերաբերում անող սարկավագն սկսում է կարդալ օրվա Ավետարանը.

Սրկ. — Սրբոյ Աւետարանիս Յիսուսի
Քրիստոսի որ ըստ ...

Դպիրք — Փա՛ռք Քեզ, Տէր Աստուած
մեր:

Բուրվառակիր սարկավագը ժողովրդին ուշադրութեան կոչ է ուղղում.

Սրկ. — Պռօսխումէ:

Դպիրք — Ասէ Աստուած:

Ավետարանի ընթերցումից հետո դպիրները երգում են.

Դպիրք — Փա՛ռք Քեզ, Տէր Աստուած
մեր:

ՀԱՒԱՏՈՅ ՀԱՆԳԱՆԱԿ

Հաւատամք ի մի Աստուած՝ ի Հայրն
ամենակալ, յԱրարիչն երկնի եւ երկրի,
երեւելեաց եւ աներեւութից:

Եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ յՈր-
դին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօ-
րէ՝ Միածին, այսինքն՝ յէութենէ Հօր:

Աստուած յԱստուծոյ, Լոյս ի Լու-
սոյ, Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ
ճշմարտէ, ծնունդ եւ ոչ արարած: Նոյն
ինքն ի բնութենէ Հօր, Որով ամենայն
ինչ եղեւ յերկինս եւ ի վերայ երկրի,
երեւելիք եւ աներեւոյթք:

Որ յաղագս մեր մարդկան, եւ վասն
մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից
մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատա-
րելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն
Հոգւովն Սրբով:

Որով էառ զմարմին, զՀոգի եւ զմիտ,
եւ զամենայն որ ինչ է ի մարդ, ճշմար-
տապէս եւ ոչ կարծեօք:

Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ, յեր-

ըորդ աւուր յարուցեալ, ելեալ ի յերկինս նովին մարմնովն` նստաւ ընդ աջմէ Հօր:

Գալոց է նովին մարմնովն եւ փառօք Հօր` ի դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, Որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան:

Հաւատամք եւ ի Սուրբ Հոգին` յանեղն եւ ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յՕրէնս եւ ի Մարգարէս եւ յԱւետարանս:

Որ էջն ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալն եւ բնակեցաւ ի սուրբսն:

Հաւատամք եւ ի մի միայն Ընդհանրական եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի:

Ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն, ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց:

Ի յարութիւնն մեռելոց, ի դատատանն յաւիտենից հոգւոց եւ մարմնոց, յարքայութիւնն երկնից եւ ի կեանսն յաւիտենականս:

Սրկ. — Իսկ որք ասեն՝ էր երբեմն
յորժամ ո՛չ էր Որդին, կամ էր երբեմն
յորժամ ո՛չ էր Սուրբ Հոգին, կամ թէ՛
յոչէից եղեն, կամ յայլմէ էութենէ ասեն
լինել զՈրդին Աստուծոյ եւ կամ զՍուրբ
Հոգին, եւ թէ՛ փոփոխելիք են կամ այլ-
այլելիք, զայնպիսիսն նզովէ Կաթուղի-
կէ եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի:

Պտրգէ. — Իսկ մեր փառաւորեսցուք, որ
յառաջ քան զյաիտեանս ...

Սրկ. — Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր
աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Եւ եւս հաւատով աղաչեսցուք
եւ խնդրեսցուք ի Տեառնէ Աստուծոյ եւ
ի Փրկչէն մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ ի
ժամուս պաշտաման եւ աղօթից, զի ար-
ժանի ընդունելութեան արասցէ, լուիցէ
Տէր ձայնի աղաչանաց մերոց, ընկալ-

ցի զխնդրուածս սրտից մերոց, թողցէ
զյանցանս մեր, ողորմեսցի ի վերայ մեր:

Աղօթք մեր եւ խնդրուածք յամենայն
ժամ մտցեն առաջի մեծի Տէրութեան
Նորա: Եւ Նա տացէ մեզ միաբան միով
հաւատով եւ արդարութեամբ վաստա-
կել ի գործս բարեաց, զի զողորմութեան
զշնորհս Իւր արասցէ ի վերայ մեր. Տէրն
ամենակալ կեցուցէ եւ ողորմեսցի:

Դպիրք — Կեցո՛, Տէ՛ր: Շնորհեա՛,
Տէ՛ր: Շնորհեա՛, Տէ՛ր: Շնորհեա՛, Տէ՛ր:
Շնորհեա՛, Տէ՛ր: Տէ՛ր, ողորմեա՛: Քեզ
Տեառնդ յանձն եղիցուք: Տէ՛ր, ողոր-
մեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Պարգէ. — Որպէս զի արժանատր եղիցուք
գոհութեամբ փառաւորել ...

Դպիրք — Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Աստուծոյ երկիրպագեսցուք:

Դպիրք — Առաջի Քո, Տէ՛ր:

Պտրգգ. — Խաղաղութեամբ Քով, Քրիստոս Փրկիչ մեր ...

Սրկ. — *Օրհնեա՛, տէ՛ր:*

Պտրգգ. — Տէր Աստուած † օրհնեսցէ զամենեսեանդ:

Դպիրք — *Ամէն:*

Ⓟ

Սրկ. — *Մի՛ ոք յերախայից, մի՛ ոք ի թերահաւատից, եւ մի՛ ոք յապաշխարողաց եւ յանմաքրից մերձեսցի յատուածային խորհուրդս:*

Դպիրք — *Մարմին տէրունական եւ Արիւն փրկչական կայ առաջի: Երկնային զօրութիւնքն յաներեւոյթս երգեն եւ ասեն անհանգիստ բարբառով՝ Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Տէր զօրութեանց:*

Սրկ. — *Սաղմոս ասացէք Տեառն Աստուծոյ մերում, դպիրք, ձայնիւ քաղցրութեամբ զերգս հոգեւորս:*

Սրբասացության օրինակ
(երգվում է Կիրակի օրերին, Ճաղկազարդին, Եկեղեցու
և Հրեշտակների տոներին)

*Դպիրք — Հրեշտակային կարգաւորու-
թեամբ լցեր, Աստուած, զՔո սուրբ զե-
կեղեցի: Հազարք հազարաց հրեշտակա-
պետք կան առաջի Քո, եւ բիւրք բիւ-
րուց հրեշտակք պաշտեն զՔեզ, Տէր,
եւ ի մարդկանէ հաճեցար ընդունիլ
զօրհնութիւն ձայնիւ խորհրդականաւ՝
Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ Տէր զօրութեանց:*

Կ Մինչ դպրաց դասը երգում է օրվա սրբասացությունը, վերաբերում անող սարկավազն ընծայարանից վերցնում է սկիզը և բուրվառակիր սարկավագի, մոմակիրների ու բշոցակիրների ուղեկցությամբ մոտենում է պատարագին ու ասում.

*Սրկ. — Համբարձէ՛ք, իշխանք, զդրունս
ձեր ի վեր, համբարձցին դրունք յաւի-
տենից, եւ մտցէ Թագաւոր փառաց:*

Պարգէ. — Ո՛վ է Սա Թագաւոր փառաց ...

Սրկ. — Համբարձէ՛ք, իշխանք, զդրունս
ձեր ի վեր, համբարձցին դրունք յաւի-
տենից, եւ մտցէ Թագաւոր փառաց:

Պտրգգ. — Ո՞վ է Սա Թագաւոր փառաց ...

Սրկ. — Սա Ի՛նքն է Թագաւոր փա-
ռաց:

Պտրգգ. — † Օրհնեալ եկեալ ...

Սրկ. — Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր
աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Եւ եւս հաւատով եւ սրբու-
թեամբ կացցուք յաղօթս առաջի սրբոյ
սեղանոյս Աստուծոյ ահիւ: Մի խղճիւ
եւ գայթակղութեամբ, մի նենգութեամբ
եւ խորամանկութեամբ, մի պատրանօք
եւ խաբէութեամբ, մի երկմտութեամբ
եւ մի թերահաւատութեամբ, այլ ուղիղ

վարուք, պարզ մտօք, միամիտ սրտիւ,
կատարեալ հաւատով, լցեալ սիրով,
լի եւ առաւելեալ ամենայն գործովք
բարութեան կացցուք յաղօթս առաջի
սրբոյ սեղանոյս Աստուծոյ, եւ գտցուք
զողորմութեան գշնորհս յաւուր յայտ-
նութեան եւ ի միւսանգամ գալստեան
Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի
Քրիստոսի. կեցուցէ եւ ողորմեսցի:

Դպիրք — Կեցո՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Պարգէ. — Ծնորօք և մարդասիրու-
թեամբ...

Դպիրք — Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Աստուծոյ երկիրպագեսցուք:

Դպիրք — Առաջի Քո, Տէ՛ր:

Սրկ. — Ողջո՛յն տուք միմեանց ի համ-
բոյր սրբութեան, եւ որք ոչ էք կարողք
հաղորդիլ աստուածային խորհրդոյս,
առ դրունս ելէ՛ք եւ աղօթեսցէ՛ք:

Դպիրք — Քրիստոս ի մէջ մեր յայտ-
նեցաւ,

Որ էնն Աստուած աստ բազմեցաւ,

Խաղաղութեան ձայն հնչեցաւ,

Սուրբ ողջունի հրաման տուաւ:

Եկեղեցիս մի անձն եղեւ,

Համբոյրս յօդ լրման տուաւ,

Թշնամութիւնն հեռացաւ,

Սէրն յընդհանուրս սփռեցաւ:

Արդ, պաշտօնեայք, բարձեալ զձայն

Տուք զօրհնութիւն ի մի բերան

Միասնական Աստուածութեանն,

Որում սրովբէքն են սրբաբան:

Տաղավար կամ հանդիսավոր տոներին այս հավելումն
է արվում.

Սրկ. — Որք հաւատով կայք յանդի-
ման սուրբ սեղանոյս արքայական, տե-
սէք բազմեալ զՔրիստոս Արքայն, եւ
շուրջ պատեալ զօրք վերնականք:

Դպիրք — Վեր համբառնամք զաչս ունելով եւ պաղատիմք զայս ասելով, զմեղս մեր մի յիշեսցես, այլ գթութեամբ Քով քաւեսցես: Ընդ հրեշտակացն օրհնեմք զՔեզ, եւ ընդ սրբոց Քոց, Տէր, փառք Քեզ:

Սրկ. — Ահիւ կացցուք, երկիւղիւ կացցուք, բարւոք կացցուք, եւ նայեցարո՛ւք զգուշութեամբ:

Դպիրք — Առ Քեզ, Աստուած:

Սրկ. — Պատարագ Քրիստոս մատչի անարատ Գառն Աստուծոյ:

Դպիրք — Ողորմութիւն եւ խաղաղութիւն եւ պատարագ օրհնութեան:

Պարգ. — Շնորհք, սէր և ...

Դպիրք — Ամէն: Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Զդրունս, զդրունս, ամենայն իմաստութեամբ եւ զգուշութեամբ ի վեր ընծայեցուցէք զմիտս ձեր աստուածային երկիւղիւ:

Դպիրք — Ունիմք առ Քեզ, Տէր ամենակալ:

Սրկ. — Եւ գոհացարուք զՏեառնէ բողոքով սրտիւ:

Դպիրք — Արժան եւ իրաւ:

Պտրգգ. — Եւ ընդ սերովբէսն և ընդ ...

Դպիրք — Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ Տէր զօրութեանց, լի են երկինք եւ երկիր փառօք Քո: Օրհնութիւն ի բարձունս: Օրհնեալ որ եկիր եւ գալոցդ ես անուամբ Տեառն: Ովսաննա ի բարձունս:

Պտրգգ. — Առե՛ք, կերե՛ք, այս է ՄԱՐՄԻՆ ԻՄ...

Դպիրք — Ամէն:

Պտրգգ. — Արբե՛ք ի սմանէ ամենեքեան, այս է ԱՐԻԻՆ ԻՄ ՆՈՐՈՅ ՈՒԿՏԻ ...

Դպիրք — Ամէն: Հայր երկնաւոր, որ զՈրդիդ Քո ետուր ի մահ վասն մեր

պարտապան պարտեացս մերոց: Հեղմամբ արեան Նորա, աղաչեմք զՔեզ, ողորմեա Քո բանաւոր հօտի:

Պարգէ. — Եւ գՔոյս ի Քոյոց Քեզ մատուցանեմք ...

Դպիրք — Յամենայնի օրհնեալ ես, Տէր, օրհնեմք զՔեզ, գովեմք զՔեզ, գոհանամք զՔէն, աղաչեմք զՔեզ, Տէր Աստուած մեր:

Պարգէ. — † Խաղաղութիւն ամենեցուն:

Դպիրք — Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Աստուծոյ երկիրպագեսցուք:

Դպիրք — Առաջի Քո, Տէ'ր: Որդի Աստուծոյ, որ պատարագեալ Հօր ի հաշտութիւն հաց կենաց բաշխիս ի մեզ: Հեղմամբ արեան Քո սուրբ, աղաչեմք զՔեզ, ողորմեա արեամբ Քով փրկեալ հօտի:

Պտրգէ. — Որպէս զի եղիցի սա ամենեցուն
մեզ մերձեցելոցս ...

Դպիրք — Հոգի Աստուծոյ, որ
զփառակցի Քո զխորհուրդ իջեալ ի
յերկնից կատարես ի ձեռն մեր: Հեղ-
մամբ արեան Սորա, աղաչեմք զՔեզ,
հանգո զհոգիս մեր ննջեցելոցն:

ⓑ Պտրգէ. — Ըսդ որս և մեզ այց արասցես ...

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Պտրգէ. — Աստուածածնին սրբոյ կուսին
Մարիամու ...

Դպիրք — Յիշեա, Տէր, եւ ողորմեա:

Սրկ. — Առաքելոց սրբոց, մարգարէից,
վարդապետաց, մարտիրոսաց, եւ ամե-
նայն հայրապետաց սրբոց, առաքելա-
գործ եպիսկոպոսաց, երիցանց, ուղղա-
փառ սարկաւազաց եւ ամենայն սրբոց
եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս,
աղաչեմք:

Դպիրք — Յիշեա, Տէր, եւ ողորմեա:

Սրկ. — Օրհնեալ, գովեալ եւ փառա-
ւորեալ, հրաշալի եւ աստուածագարդ
Յարութեանն (կամ՝ Տէրութեանն) Քրիստո-
սի Աստուծոյ մերոյ երկիրպագանեմք:

Դպիրք — Փառք Յարութեան (կամ՝ Տէ-
րութեան) Քո, Տէ՛ր:

Սրկ. — (Սրբոց տոներին) Սուրբ եւ աս-
տուածահաճոյ մարգարէին (առաքելոյն,
հայրապետին, մարտիրոսին), որոյ այսօր
զյիշատակն կատարեցաք, եղիցի յիշա-
տակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք:

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Սրկ. — Առաջնորդացն մերոց եւ
առաջին լուսաւորչացն՝ սրբոց Թադէո-
սի եւ Բարդուղիմէոսի առաքելոցն, եւ
Գրիգորի Լուսաւորչին, Արիստակիսի,
Վրթանիսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի,
Ներսիսի, Սահակայ, Դանիէլի եւ Խա-
ղայ, Մեսրոպայ վարդապետին եւ Գրի-

գորի Նարեկացւոյն, եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն, Յովհաննու Որոտնեցւոյն, եւ Գրիգորի եւ Մովսիսի Տաթեւեացեացն, եւ սրբոց Գրիգորիսեանց եւ Ներսիսեանց, հովուաց եւ հովուապետացն Հայաստանեայց եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք:

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Սրկ. — Միանձնացելոց սրբոց, առաքինասէր եւ աստուածուսոյց կրօնաւորացն՝ Պօղոսի, Անտօնի, Պօղայ, Մակարայ, Ոնոփրիոսի, Աբբայ Մարկոսի, Սրապիոնի, Նեղոսի, Արսենի, Եւագրի, Պարսամայ, Յովհաննիսեանց եւ Սիմոնեանց, սրբոց Ոսկեանց եւ Սուքիասեանց, եւ ամենայն սրբոց հարց եւ աշակերտելոց նոցին ընդ տիեզերս եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք:

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Սրկ. — Թագաւորացն հաւատացելոց՝ սրբոց Աբգարու, Կոստանդիանոսի, Տրդատայ եւ Թէոդոսի, եւ ամենայն սուրբ եւ բարեպաշտ թագաւորաց եւ աստուածասէր իշխանաց եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք:

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Սրկ. — Ընդհանուր ամենայն հաւատացելոց՝ արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, եւ ամենայն չափու հասակի հաւատով եւ սրբութեամբ ի Քրիստոս ննջեցելոցն, եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք:

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Կ

Պարգք. — Եւս առաւել զեպիսկոպոսապետն մեր և զպատուական հայրապետն ամենայն Հայոց զՏէր Տէր (այս անուն) սրբազնագոյն կաթողիկոսն, և (վիճակիս) զբարեխ-
3 - Խորհրդակատարութիւն Սբ. Պատարագի 33

նամ առաջնորդն զՏէր (*այս անուն*) սրբազան (արք)եպիսկոպոսն, շնորհեսցես մեզ ընդ երկայն ատուրս ուղիղ վարդապետութեամբ:

Դպիրք — Ամէն:

Պտրգգ. — Նան զհանրապետութիւն Հայաստանն աշխարհիս և գծողովորդն Հայոց զօրացուցես և պահպանեսցես յամայր անս ընդ հովանեաւ ամենագօր Աջոյ Քո ի շինութեան, ի խաղաղութեան և յանսասանութեան:

Դպիրք — Ամէն:

- ⓑ **Սրկ.** — *Գոհուլթիւն եւ փառաբանուլթիւն մատուցանեմք Քեզ, Տէր Աստուած մեր, վասն սուրբ եւ անմահ պատարագիս, որ ի վերայ սրբոյ սեղանոյս, զի զսա մեզ ի սրբուլթիւն կենդանուլթեան պարգեւեսցես: Սովաւ շնորհեա զսէր, զհաստատուլթիւն եւ զըղձալի զխաղաղուլթիւն ամենայն աշխարհի, սրբոյ Եկեղեցւոյ, եւ ամենայն ուղղափառ եպիսկոպոսաց, եպիսկոպոսապե-*

տին մերոյ եւ պատուական հայրապետին ամենայն Հայոց Տեառն Տեառն (այս անուն) սրբազնագոյն կաթողիկոսին, եւ (վիճակիս) բարեխնամ առաջնորդին Տեառն (այս անուն) սրբազան (արք)եպիսկոպոսին, եւ քահանայիս որ զպատարագս մատուցանէ: Եւ վասն զօրութեանց եւ յաղթութեանց թագաւորաց քրիստոնէից եւ իշխանացն բարեպաշտից աղաչեսցուք, եւ խնդրեսցուք եւ վասն հոգւոցն հանգուցելոց: Եւս առաւել վասն հանգուցեալ ընթացապետացն մերոց, եւ շինողաց սրբոյ Եկեղեցւոյս եւ որք ընդ հովանեաւ սորին են հանգուցեալ:

Ազատութիւն՝ եղբարց մերոց գերելոց, եւ շնորհ՝ առաջիկայ ժողովրդեանս, հանգիստ՝ հաւատով եւ սրբութեամբ ի Քրիստոս կատարելոցն. եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք:

*Դպիրք — Ըստ ամենայնի եւ յաղագս
ամենեցուն:*

*Պտրգ. — Եւ եղիցի ողորմութիւն մեծիս
Աստուծոյ ...*

Դպիրք — Ամէն: Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

*Սրկ. — Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր
աղաչեսցուք:*

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

*Սրկ. — Ամենայն սրբովք, զորս յի-
շատակեցաք, եւս առաւելապէս զՏէր
աղաչեսցուք:*

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

*Սրկ. — Վասն մատուցեալ սուրբ եւ
աստուածային անմահ պատարագիս,
որ ի վերայ սրբոյ սեղանոյս, զՏէր աղա-
չեսցուք:*

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

*Սրկ. — Որպէս զի Տէր Աստուած մեր,
որ ընկալաւ զսա ի սուրբ, յերկնային եւ*

յիմանալի Իւր մատուցարանն, զփոխանակն առաքեսցէ առ մեզ զչնորհս եւ զպարգեւս Հոգւոյն Սրբոյ, զՏէր աղաչեսցուք:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Ընկալ, կեցո եւ ողորմեա, եւ պահեա զմեզ, Տէր, Քոյին շնորհիւդ:

Դպիրք — Կեցո, Տէր, եւ ողորմեա:

Սրկ. — Զամենասրբուհի զԱստուածածին զմիշտ կոյսն Մարիամ, հանդերձ ամենայն սրբովք յիշելով, զՏէր աղաչեսցուք:

Դպիրք — Յիշեա՛, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛: Տէ՛ր, ողորմեա՛: Քեզ Տեառնդ յանձն եղիցուք: Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Այնուհետև պատարագիչը հավուր պատշաճի բարոզ է խոսում, որի ավարտին ասում է.

Պարգէ. — Եւ տուր մեզ համարձակաձայն բարբառով բանալ զբերանս մեր ...

④ **Դպիրք** – **ՀԱՅՐ** մեր որ **յերկինս ես**.
սուրբ եղիցի անուն Քո, եկեսցէ արքա-
յուլթիւն Քո, եղիցին կամք Քո որպէս
յերկինս եւ յերկրի: Զհաց մեր հանապա-
զորդ տուր մեզ այսօր: Թող մեզ զպար-
տիս մեր, որպէս եւ մեք թողումք մերոց
պարտապանաց: Եւ մի տանիր զմեզ ի
փորձուլթիւն, այլ փրկեա ի չարէ:

Պարգ. – Զի Քո է արքայութիւն և զօրու-
թիւն և փառք յաիտեանս ...

Դպիրք – **Եւ ընդ հոգւոյդ քում:**

Սրկ. – **Աստուծոյ երկիրպագեսցուք:**

Դպիրք – **Առաջի Քո, Տէ'ր:**

Պարգ. – Քրիստոսի Յիսուսի՛ Տէրամբ
մերով ...

Սրկ. – **Պռօսխումէ:**

Պարգ. – Ի Սրբութիւն Սրբոց:

*Դպիրք – Միայն Սուրբ, միայն Տէր,
Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստուծոյ
Հօր. ամէն:*

*Պարգ. – Օրհնեալ Հայր Սուրբ, Աստուած
նշմարիտ:*

Դպիրք – Ամէն:

*Պարգ. – Օրհնեալ Որդիդ Սուրբ, Աս-
տուած նշմարիտ:*

Դպիրք – Ամէն:

*Պարգ. – Օրհնեալ Հոգիդ Սուրբ, Աս-
տուած նշմարիտ:*

Դպիրք – Ամէն:

*Պարգ. – Օրհնութիւն և փառք Հօր և Որդ-
ւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ ...*

*Դպիրք – Ամէն: Հայր Սուրբ, Որդիդ
Սուրբ, Հոգիդ Սուրբ: Օրհնութիւն Հօր
եւ Որդւոյ եւ Սրբոյ Հոգւոյն. այժմ եւ
միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:*

*Պարգ. – Ի սուրբ, ի սուրբ, պատուական
Մարմնոյ և յԱրեւել Տեառն մերոյ ...*

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Սրկ. — Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Դպիրք — Ամենասուրբ Երրորդութիւն, տո՛ւր աշխարհիս խաղաղութիւն:

Սրկ. — Եւ հիւանդաց բժշկութիւն, ննջեցելոց արքայութիւն:

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Յիսո՛ւս Փրկիչ, մեզ ողորմեա՛:

Սրկ. — Միջնորդութեամբ սուրբ եւ անմահ եւ կենարար պատարագիս:

Դպիրք — Ընկա՛լ, Տէ՛ր, եւ ողորմեա՛:

Սրկ. — Սաղմո՛ս ասացէք Տեառն Աստուծոյ մերում, դպի՛րք, ձայնիւ քաղցրութեամբ զերգս հոգեւորս, զի Սմա վայելեն սաղմոսք եւ օրհնութիւնք, ալիլուք եւ երգք հոգեւորք: Պաշտօնեա՛յք, հանդերձ երգովք սաղմոս ասացէք, եւ զՏէր յերկինս օրհնեցէ՛ք:

Դպիրք — Օրհնեալ է Աստուած. Քրիստոս պատարագեալ բաշխի ի միջի մերում, ալէլուիա:

ԶՄարմին Իւր տայ մեզ կերակուր եւ սուրբ զԱրիւն Իւր ցօղէ ի մեզ, ալէլուիա:

Մատի՛ք առ Տէր եւ առէ՛ք զլոյս, ալէլուիա:

Ճաշակեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք, զի քաղցր է Տէր, ալէլուիա:

Օրհնեցէ՛ք զՏէր յերկինս, ալէլուիա:

Օրհնեցէ՛ք զՆա ի բարձունս, ալէլուիա:

Օրհնեցէ՛ք զՆա, ամենայն հրեշտակք Նորա, ալէլուիա:

Օրհնեցէ՛ք զՆա, ամենայն զօրութիւնք Նորա, ալէլուիա:

Սրկ. — Երկիւղիւ եւ հաւատով յառա՛ջ մատիք եւ սրբութեամբ հաղորդեցարո՛ւք:

Ս. Հաղորդության ժամանակ դպիրներն երգում են *Որ կազմեցեր* շարականը.

Դպիրք – Որ կազմեցեր սեղան խորհրդոյ եւ արբուցեր յանմահական բաժակէն սրբոց Քոց առաքելոց այսօր ի սուրբ վերնատունն: Աղաչեմք, Փրկիչ, ողորմեա:

Ս. Հաղորդության ավարտին դպիրները երգում են.

Դպիրք – Աստուած մեր եւ Տէր մեր երեւեցաւ մեզ. օրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն:

Պարզ. – Կեցո՛, Տէ՛ր, զժողովորդս Քո ...

Ե

Դպիրք – Լցաք ի բարութեանց Քոց, Տէ՛ր, ճաշակելով զՄարմին Քո եւ զԱրիւն: Փա՛ռք ի բարձունս Կերակրողիդ զմեզ: Որ եւ հանապազ կերակրես զմեզ, առաքեա ի մեզ զհոգեւոր Քո զօրհնու-

*Թիւն: Փա՛ռք ի բարձունս կերակրողիդ
զմեզ:*

*Սրկ. — Ամէն: Եւ եւս խաղաղութեան
զՏէր աղաչեսցուք:*

Դպիրք — Տէ՛ր, ողորմեա՛:

*Սրկ. — Եւ եւս հաւատով ընկալեալք
յաստուածային, սուրբ, երկնային, ան-
մահ, անարատ եւ անապական խորհր-
դոյս զՏեառնէ գոհացարուք:*

*Դպիրք — Գոհանամք զՔէն, Տէ՛ր, որ
կերակրեցեր զմեզ յանմահական սե-
ղանոյ Քո՝ բաշխելով զՄարմինդ եւ
զԱրիւնդ ի փրկութիւն աշխարհի եւ
կեանք անձանց մերոց:*

Սրկ. — Օրհնեա՛, տէ՛ր:

Պարգէ. — Որ օրհնես զայնսիկ ...

Դպիրք — Օրհնեալ է Աստուած:

Պտրգգ. — Կեցո՛ղ զժողովուրդս Քո ...

Դպիրք — Ամէն:

Պտրգգ. — Սրբեա՛ղ զսոսա ...

Դպիրք — Ամէն:

Պտրգգ. — Զխաղաղութիւն պարգևեա՛ղ
ամենայն աշխարհի ...

Դպիրք — Ամէն:

Պտրգգ. — Զի ամենայն տուրք բարիք և
ամենայն պարգևք կատարեալք ...

Դպիրք — *Եղիցի անուռն Տեառն օրհ-
նեալ յայսմհետէ մինչեւ յաւիտեան* (ե-
րեք անգամ կրկնիր):

Պտրգգ. — Եղիցի՛, եղիցի՛ և եղիցի՛: Կա-
տարումն Օրինաց և Մարգարէից ...

④ Սրկ. — *Օրթի*:

Պարգէ. — † Խաղաղութիւն ամենեցուն:

Դպիրք — Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Երկիւղածութեամբ լուարուք:

Պարգէ. — Սրբոյ Աւետարանիս Յիսուսի
Քրիստոսի որ ըստ Յովհաննու:

Դպիրք — Փառք Քեզ, Տէ՛ր Աստուած
մեր:

Սրկ. — Պաշտուած:

Դպիրք — Ասէ Աստուած:

Պատարագիչն ընթերցում է արծակման Ավետարանը:

Սրկ. — Փառք Քեզ, Տէր Աստուած
մեր: Սուրբ խաչիւս աղաչեսցուք զՏէր,
զի սովաւ փրկեսցէ զմեզ ի մեղաց եւ
կեցուցէ շնորհիւ ողորմութեան Իւրոյ:
Ամենակալ Տէր Աստուած մեր, կեցո եւ
ողորմեա:

Պարգէ. — Պահպանեա՛ զմեզ, Քրիստոս
Աստուած մեր ...

*Դպիրք – Օրհնեցից զՏէր յամենայն
ժամ, յամենայն ժամ օրհնութիւնն Նորա
ի բերան իմ:*

Յանդիսադիր քին. – † Օրինեալք եղերո՛ւք
ի շնորհաց Սուրբ Հոգոյն ...

Ս. Պատարագի ավարտին հավատացյալները մոտենում են պատարագին՝ համբուրում Ավետարանը և պատարագի աջը և ասում. «Յիշեցէ Տէր զամենայն պատարագս քո, և զուխտս քո ընդունելի արասցէ» (Սաղմ. ԺԹ 4), կամ «Մեղայ Աստուծոյ», որին ի պատասխան պատարագիչն ասում է. «Տացէ քեզ Տէր ըստ սրտի քում, և զամենայն խորհուրդս քո Նա կատարեսցէ» (Սաղմ. ԺԹ 5) կամ՝ «Աստուած թողութիւն շնորհեսցէ»:

ՊԱՇՏՕՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ

Սրկ. — Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր
աղաչեսցուք. ընկա՛լ, կեցո՛ եւ ողորմեա՛:

Հանդիսադիր Քին. — Օրհնութիւն և փառք
Հօր և Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ ...

Դպիրները երգում են Հանգստյան շարական ԲԿ.

Դպիրք — Որ յանէից ստեղծող գոյից,
արարչակից Հօր Բանդ Աստուած, թո-
ղութի՛ւն շնորհեա ննջեցելոց Քոց ծա-
ռայից, յորժամ գաս դատել զոր անա-
րատ ձեռօք ստեղծեր:

Փառք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն
Սրբոյ. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն:

Որ ի Խաչին անշնչացար, զմահու
լուծեր գիշխանութիւն, թողութի՛ւն
շնորհեա ննջեցելոց Քոց ծառայից, յոր-
ժամ գաս դատել զոր անարատ ձեռօք
ստեղծեր:

Կամ՝ Յանգստոյան շարական ԴԶ.

Գլթա՛, Տէր, ի հոգիս մեր ննջեցելոցն
եւ յիշեա՛ ողորմութեամբ, քանզի գինք
սուրբ արեան Քո են. ի յորժամ հրաշա-
լի ձայնիւ փողոյն յառնեն մեռեալքն եւ
կան առաջի ահաւոր Քո բեմին:

Փառք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն
Սրբոյ. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն:

Զլուսաւորեալքս ծննդեամբ սուրբ
աւագանին մի՛ բարկութեամբդ խրա-
տեր, եւ մի՛ սրտմտութեամբդ Քով
յանդիմաներ, ի յորժամ հրաշալի ձայ-
նիւ փողոյն յառնեն մեռեալքն եւ կան
առաջի ահաւոր Քո բեմին:

Սրկ. — Ալէլուիա, ալէլուիա: Ի խորոց
կարդացի առ Քեզ, Տէր: Տէր, լուր ձայ-
նի իմում: Եղիցին ականջք Քո ի լսել
զձայն աղօթից իմոց:

Սրկ. — Ալէլուիա, օրթի:

Հանդիսադիր քին. — † Խաղաղութիւն ա-
մանեցուն:

Դպիրք — Եւ ընդ հոգւոյդ քում:

Սրկ. — Երկիւղածութեամբ լուարուք:

Պտրգչ. — Սրբոյ Աւետարանիս Յիսուսի
Քրիստոսի որ ըստ Յովհաննու:

Դպիրք — Փառք Քեզ, Տէ՛ր Աստուած
մեր:

Սրկ. — Պռօսխումէ:

Դպիրք — Ասէ Աստուած:

Պտրգչ. — Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ասէ.
Ամէն, ամէն ասեմ ձեզ ...

Դպիրք — Ի վերինն Երուսաղէմ, ի
բնակարանս հրեշտակաց, ուր Ենովք եւ
Եղիաս կան ծերացեալ աղաւնակերպ ի
դրախտին Եդեմական՝ պայծառացեալ
արժանապէս. ողորմա՛ծ Տէր, ողորմեա՛
հոգւոցն մեր ննջեցելոց:

Յանդիսադիր քին. — Հոգուցն հանգուցելոց,
Քրիստոս Աստուած ...

Սրկ. — Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր
աղաչեսցուք: Վասն հանգուցեալ հոգ-
ւոցն աղաչեսցուք զՓրկիչն մեր Քրիս-
տոս, զի զնոսա ընդ արդարսն դասես-
ցէ, եւ զմեզ կեցուցէ շնորհիւ ողորմու-
թեան Իւրոյ: Ամենակա՛լ Տէր Աստուած
մեր, կեցո՛ եւ ողորմեա՛:

Պարգէ. — Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողոր-
մեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛:

Քրիստո՛ս, Որդի՛ Աստուծոյ ...

Սրկ. — Սուրբ Խաչիւս աղաչեսցուք
զՏէր, զի սովաւ փրկեսցէ զմեզ ի մե-
ղաց, եւ կեցուցէ շնորհիւ ողորմու-
թեան Իւրոյ: Ամենակալ Տէր Աստուած
մեր, կեցո՛ եւ ողորմեա՛:

Պտրգէ. — Պահպանեա՛ գմեզ, Քրիստոս
Աստուած մեր ...

Յանդիսադիր Քհ. — Օրհնեալ Տէր մեր Յի-
սուս Քրիստոս. ամէն:

Հայր մեր որ յերկինս ես ...

Դպիրք — *Օրհնեցից զՏէր յամենայն
ժամ, յամենայն ժամ օրհնութիւնն նորա
ի բերան իմ:*

Յանդիսադիր Քհ. — † Օրհնեա՛լք եղերո՛ւք
ի շնորհաց Սուրբ Հոգոյն ...

ԿԱՐԳ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅԱՆ

ԶՂԶՈՒՄՆ

Մեղայ Ամենասուրբ Երրորդութեանն, Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն Սրբոյ: Մեղուցեալ եմ Աստուծոյ: Խոստովանիմ առաջի Աստուծոյ և սրբուհոյ Աստուածածնին և առաջի քո, հայր սուրբ, զամենայն մեղս, զոր գործեալ եմ: Քանզի մեղայ խորհրդով, բանիւ և գործով, կամայ և ակամայ, գիտութեամբ և անգիտութեամբ: Մեղայ Աստուծոյ:

Մեղայ հոգւովս և զօրութեամբ սորա, մտօքս և շարժմամբ սորա, մարմնովս և զգայութեամբ սորա: Մեղայ զօրութեամբ հոգւոյս, խորամանկութեամբ, անզգամու-

թեամբ, յանդգնութեամբ և երկչոտութեամբ, շոայլութեամբ և ժլատութեամբ, զեղխութեամբ և անհրաւորութեամբ, չարահաւանութեամբ, յուսահատութեամբ և թերամտութեամբ: Մեղայ Աստուծոյ:

Մեղայ չար խորհրդով մըտացս, նենգութեամբ, ատելութեամբ, խեթիւ, մախանօք, յաչաղանօք, թուլութեամբ, պոռնկական խորհրդով, արուական, իգական, անասնական, գրաստական, գազանական, ի գիշերի և ի տուրնջեան երազական գիջութեամբ և անըջական գարշ աղտելութեամբ: Մեղայ Աստուծոյ:

Մեղայ ցանկութեամբ մարմնոյս, հեշտութեամբ, պղերգութեամբ, յօրանջմամբ քնոյ, շարժութեամբ մարմնոյս և զագրագործութեամբ ի պէս-պէս ախտս, հեշտալրութեամբ լսելեացս, արատութեամբ

աչացս, ցանկութեամբ սրտիս, իգութեամբ
ննգացս, պագշոտութեամբ բերանոյս,
անժուժկալութեամբ, շուայտութեամբ և
արբեցութեամբ: Մեղայ Աստուծոյ:

Մեղայ չարաբանութեամբ լեզուիս,
ստախօսութեամբ, սուտ երդմամբ, երդմ-
նազանցութեամբ, հակառակութեամբ,
վիճաբանութեամբ, բանսարկութեամբ,
շոգնոգութեամբ, քսու, դատարկաբանու-
թեամբ և ծաղու, զրախօսութեամբ, հեր-
ճախօսութեամբ և անիծաբանութեամբ,
տրտնջելով, դժգոհելով, բամբասելով և
հայհոյելով: Մեղայ Աստուծոյ:

Մեղայ գողութեամբ ձեռացս, ագահե-
լով, զրկելով, հարկանելով, սպանանելով
և ընդ գարշս ածելով: Մեղայ Աստուծոյ:

Մեղայ ամենայն յօդուածովք շինուածոյս և ամենայն անդամօք մարմնոյս, հնգեակ զգայարանօքս և վեցեկի շարժմամբս, վերամբարձ ոտնահարութեամբ և վայրաքարշ մեղկութեամբ, յաջ և յահեակ խոտորելով, զառաջնոցն մեղանչելով և վերջնոցն չար նշաուակ գոլով: Մեղայ Աստուծոյ:

Այլ և մեղայ ևթնիցս յանցանօք մահացու մեղօք, հպարտութեամբ և մասամբք նորին, նախանձու և մասամբք նորին, բարկութեամբ և մասամբք նորին, ծուլութեամբ և մասամբք նորին, ազահութեամբ և մասամբք նորին, որկրամոլութեամբ և մասամբք նորին, բղջախոհութեամբ և մասամբք նորին: Մեղայ Աստուծոյ:

Այլ և մեղայ ամենայն պատուիրանացն Աստուծոյ, յանձնառելեացն և հրա-

Ժարելեացն, զի ոչ զյանձնատականսն կատարեցի և ոչ ի հրաժարելեացն հեռացայ: Զօրէնս առի և յօրինացն հեղգացայ, ի կարգս քրիստոնէութեան հրաւիրեցայ և գործովս անարժան գտայ, գիտելով զչարն, կամաւ կորացայ և ի բարեաց գործոց ես ինձէն հեռացայ. վայ ինձ, վայ ինձ, վայ ինձ: Զո՞րն ասեմ կամ զո՞րն խոստովանիմ, զի անթիւ են յանցանք իմ, անասելի են անօրէնութիւնք իմ, աններելի են ցաւք իմ, և անբժշկելի են վերք իմ: Մեղայ Աստուծոյ:

Հայր սուրբ, զքեզ ունիմ միջնորդ հաշտութեան և բարեխօս առ Միածին Որդին Աստուծոյ, զի իշխանութեամբդ, որ տուեալ է քեզ, արձակեսցես զիս ի կապից մեղաց իմոց, աղաչեմ զքեզ:

ԱՐՁԱԿՈՒՄՆ

Ողորմեսցի քեզ մարդասէրն Աստուած
և թողութիւն շնորհեսցէ ամենայն յանցա-
նաց քոց, խոստովանացելոցն և մոռացե-
լոցն: Եւ ես կարգաւ քահանայական
իշխանութեան և հրամանաւն Աստուա-
ծային՝ թէ Զոր արձակիցէք յերկրի, եղի-
ցի արձակեալ յերկինս, նովին բանին
արձակեմ զքեզ յամենայն մասնակցու-
թենէ մեղաց քոց, ի խորհրդոց, ի բանից,
և ի գործոց, յանուն Հօր և Որդոյ և
Հոգոյն Սրբոյ: Եւ դարձեալ տամ զքեզ
ի խորհուրդս սուրբ եկեղեցոյ, զի զոր
ինչ գործիցես բարիս, եղիցի քեզ ի բա-
րեգործութիւն և ի փառս հանդերձեալ
կենացն. Ամէն:

ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ

(Համառոտ բացատրություն)

Ս. Պատարագի խորհուրդը Վերջին ընթրիքի ժամանակ հաստատվեց Աստվածորդու՝ Տեր Հիսուս Քրիստոսի կողմից: Ս. Պատարագը մարմնացյալ Բանին Աստծո ինքնական զոհաբերության խորհուրդն է՝ աստվածային սիրո մեջ իրականացած: Ս. Պատարագի ընթացքում Հայր Աստված սրբագործված հացն ու գինին Սուրբ Հոգու ներգործությամբ փոխակերպում է Իր Միածին Որդու Մարմնին և Արյանը, որը բաշխվում է Եկեղեցում հավատքով և երկյուղածությամբ ներկա գտնվող ժողովրդին:

Պատարագ նշանակում է նվեր, ընծա, ինպես նաև՝ զոհաբերություն, իսկ Ս. Պա-

տարագ՝ սուրբ և սրբագործող զոհաբերություն: Ս. Պատարագի արարողության գիրքը կոչվում է Պատարագամատույց կամ Խորհրդատետր:

Ս. Պատարագի խորհուրդը բաժանվում է հետևյալ մասերի. ա) Պատրաստություն, բ) Ճաշու պաշտոն, գ) Ս. Պատարագի կանոն, դ) Արձակում:

Ա. ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԶԳԵՍՏԱՎՈՐՈՒՄ, ԼՎԱՅՈՒՄ

Ս. Պատարագի առաջին՝ Պատրաստության մասն սկսվում է զգեստավորման արարողությամբ: Քահանայի՝ ավանդատուն մտնելը, սև սքեմը հանելը և պայծառ գույներով զգեստներ հագնելը խորհրդանշում են հին, մեղավոր մարդուց մերկանալը և Քրիստոսով նորոգվելն ու

լուսավորվելը: Զգեստավորվելուց հետո պատարագիչը՝ դպիրների ու սարկավագների ուղեկցությամբ, Խորհուրդ խորին շարականի երգեցողության ներքո, դուրս է գալիս ավանդատնից և շարժվում ատյան: Ս. Խորանի առաջ պատարագիչը լվանում է ձեռքերը՝ սարկավագի հետ գրեթե անձայն փոխասելով 25-րդ սաղմոսը: Լվացումը խորհրդանշում է մարմնի, հոգու և մտքի մաքրությունը՝ շեշտելով սրբության կարևորությունը Ս. Խորհրդի մասնակցության համար:

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Լվացումից հետո պատարագիչը, դառնալով դեպի հանդիսադիր քահանան և ժողովուրդը, խնդրում է, որ Աստված Ս. Աստվածածնի և բոլոր սուրբերի բարեխոսությամբ ընդունի իր աղոթքները: Ապա պատարագիչը հրապարակայնորեն

Խոստովանում է իր մեղանչական լինելը՝ խնդրելով, որ ներկա հոգևորականներն ու հավատացյալ ժողովուրդն աղոթեն իր գործած մեղքերի համար՝ Աստծուց թողություն ստանալու համար:

ՆԱԽԱՄՈՒՏ

Խոստովանելուց հետո պատարագիչը սաղմոսասացությանը բարձրանում է Ս. Խորան: Վարագույրը փակվում է, և դպիրները երգում է օրվան պատշաճ մեղեդի, իսկ պատարագիչն անձայն ընթերցում է Ս. Գրիգոր Նարեկացու աղոթքը՝ ուղղված Սուրբ Հոգուն: Այս աղոթքով պատարագիչը հայցում է Սուրբ Հոգու օգնությունը՝ սրբազան Խորհուրդը կատարելու համար:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Աղոթքից հետո քահանան օրհնում է նվիրական հացը կամ նշխարը և գինին՝ նշխարը դնելով մաղզմայի վրա, իսկ գինին խաչաձև լցնելով սկիհի մեջ: Սրան հաջորդում է Ս. Հովհան Ռսկեբերանի աղոթքը՝ ուղղված Հայր Աստծուն, հավարտ որի պատարագիչը ծածկում է սկիհը: Վարագույրը բացվում է, և սկսվում է խնկարկությունը:

Բ. ՃԱՇՈՒ ՊԱՇՏՈՆ

Պատարագիչը բուրվառով խնկարկում է Ս. Սեղանը, Ընծայարանը, որտեղ պահվում է սկիհը, Խորանը սպասարկող սարկավագներին ու դպիրներին և խնկարկելով իջնում հյուսիսային աստիճաններից և խնկարկում Ս.Ավագանը,

ապա հոգևորականներին: «*Բարեխօսութեամբ*»-ի երգեցողության ներքո պատարագիչը թափորով շրջում է ժողովրդի մեջ և օրհնում նրանց: Հավատացյալներն իրենց հերթին խնդրում են, ասելով. «*Յիշեսջիք և զմեզ առաջի անմահ Գառին Աստուծոյ*», որ պատարագիչը հիշի իրենց Ս. Խորանի վրա՝ Աստծո անմահ Գառան՝ Տեր Հիսուս Քրիստոսի առջև: Այնուհետև թափորը հարավային աստիճաններով բարձրանում է Ս. Խորան:

Ժողովրդի մեջ պատարագչի մուտքը հայտնի է *Աշխարհապոց* անվամբ, որը խորհրդանշում է Բանն Աստծո մարդեղացումը՝ երկնքից երկիր էջքը, աստվածային ավետիսը փոխանցելու և հանուն մարդկության փրկության երկնային արքայության բարի լուրը մարդկանց քարոզելու:

ԵՐԵՔՍՐԲՅԱՆ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամամուտից հետո, երբ երգվում է օրվան պատշաճ Ճաշու շարականը, պատարագիչն անձայն աղոթքով հրեշտակային դասի աջակցությունն է խնդրում Ս. Պատարագին իր սպասավորությունը կատարելու և այն ավարտին հասցնելու համար: Այնուհետև պատարագիչը, Ավետարանը բարձրացնելով, համբուրում և ի տես ժողովրդի այն տալիս է սարկավագին, ով աջակողմյան դասից Ս. Սեղանի հետնամասով անցնում է ձախակողմյան դաս: Այս ընթացքում դպիրները երգում են հավուր պատշաճի Երեքսրբեանը՝ *«Սուրբ Աստուած, սուրբ և հզօր, սուրբ և անմահ ...»*, որն ուղղված է Աստծո Որդուն՝ Հիսուս Քրիստոսին:

Երեքսրբեանից հետո սկսվում է սարկավագի Ճաշու մեծ քարոզը, ուր նա Տիրոջից խաղաղություն է խնդրում ողջ աշ-

խարհի համար՝ հորդորելով եկեղեցում ներկա հավատացյալներին աղոթելու կաթողիկոսի, եպիսկոպոսների, հոգևորականաց դասի և համայն ժողովրդի համար: Քարոզի ավարտին սարկավագը հիշատակում է նաև ի Քրիստոս ննջեցյալներին, ովքեր անբաժան են Ընդհանրական Եկեղեցուց:

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սկսվում է ընթերցանության պահը: Ատյանում կարդացվում են հատվածներ մարգարեական գրքերից և առաքելական թղթերից, որին հաջորդում է Ավետարանի ընթերցանությունը՝ Ս. Խորանից: Հին Կտակարանում մարգարեները կանխատեսել էին Հիսուս Քրիստոսի աշխարհ գալը, իսկ Նոր Կտակարանում մարգարեությունների իրականացման ականատեսները դարձան Տիրոջ առաքյալները,

ովքեր լսեցին, տեսան և իրենց ձեռքերով շոշափեցին Կենաց Բանը (*Կեն'ս Ա Հովհ. Ա 1*): Ավետարանական ընթերցանությունից հետո սարկավագը՝ Ավետարանը վեր պահած, շրջվում է դեպի Ս. Սեդան, և բուրբը՝ թե՛ Ս. Սեդանի սպասարկողները, թե՛ ներկա ժողովուրդը, ձեռնամած երգում են **Հաւատամքը**՝ մեր հավատի խոստովանությունը:

Գ. ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԿԱՆՈՆԸ

ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ

Պատարագիչը հանում է սաղավարտն ու հողաթափերը, ինչը մեծ և խորհրդանշական իմաստ ունի. եթե մինչ այդ պատարագիչն իր մեջ ուներ Հիսուս Քրիստոսի իշխանական փառքը, այս պահից

66

սկսած նա այլևս մտնում է ծառայական կերպի մեջ՝ դառնալով աստվածային փրկչարար Խորհրդի սպասավորը: Պատարագչի աղոթքները, որ մինչ այդ ուղղված էին Որդի Աստծուն, այս պահից սկսած ուղղվում են Հայր Աստծուն՝ իբրև գործակից խնդրելով Հոգի Աստծուն. մոտենում է պահը, երբ Որդին Աստված՝ Հիսուս Քրիստոս, պատարագվելու է Ս. Սեղանի վրա:

Սարկավագը խնկարկում է Ս. Սեղանին և մոտենում Ընծայարանին, որտեղ դրված են օրհնված հացն ու գինին: Հնչում են քշոցները, դպիրները երգում են օրվան համապատասխան սրբասացությունը, իսկ պատարագիչն անձայն աղոթքով բազկատարած խնդրում է, որ Աստված գորացնի իրեն՝ ընծաները մատուցելու և Ս. Խորհուրդը կատարելու: Պատարագիչը, ընդունելով ընծաները՝ օրհնված հացն ու գինին, օրհնում է ժո-

ղովրդին և ապա շրջվելով՝ դրանք դնում է Ս. Սեդանի վրա:

ՈՂՋՈՒՅՆ

Սարկավագը քարոզում է, որ ժողովուրդը Ս. Հաղորդության մոտենալուց առաջ մաքրի իր միտքն ու հոգին բազմատեսակ աղտեղություններից՝ կատարյալ հավատով և սիրով ճաշակելու Տիրոջ Ս. Մարմինն ու Ս. Արյունը: Պատարագիչը լռելյայն աղոթում է, որ Աստված իր ձեռքից ընդունի ընծաները՝ այն դարձնելով մեղքերի թողության դեղ Իր Միածին Որդու Մարմինն ու Արյունը ճաշակողների համար:

Այնուհետև սարկավագը կոչ է անում հավատացյալներին՝ ողջունելու իրար սուրբ համբույրով՝ ասելով. *«Ողջոյն Կոսթ միմեանց ի համբոյր սրբութեան»*, որով և սկսվում է ողջույնի պահը: Պատարագի-

չը սկիհի քողը կիսով չափ բացում է, որպեսզի նշխարը փոքր-ինչ երևա, և դիմում է իրեն մոտեցող սարկավագին՝ ասելով. *«Ողջոյն քեզ, Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»*, որին հետևում է սարկավագի պատասխանը. **«Օրհնեալ է յայտնութիւնն Քրիստոսի»**, և դպիրները սկսում են երգել *«Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»* երգը: Նույն խոսքերով էլ հավատացյալները, ատյանում գտնվող հոգևորականներից ողջոյն ստանալով, միմյանց են ողջոյն փոխանցում: Մեր Եկեղեցում «համբոյր սրբութեանը» փոխանցում են աջ և ձախ այտերն իրար մոտեցնելով և ասելով՝ *«Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»*, իսկ ողջոյնն ընդունողն ասում է՝ **«Օրհնեալ է յայտնութիւնն Քրիստոսի»**:

ՄՐԲԱՍԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ողջույնին հետևում է սարկավագի կոչը, որ զգուշացնում է հավատացյալներին երկյուղով սպասել, քանի որ մոտենում է Ս. Հաղորդության պահը: Ապա լսվում է սարկավագի «*Զորունս, զորունս...*» զգուշացնող հրամանը, որով կոչ է արվում փակել մեր մտքի, սրտի խորհուրդների դռները և կենտրոնանալ փրկագործության խորհրդի վրա: Այս ընթացքում պատարագիչն անձայն աղոթում և փառաբանում է Հայր Աստծուն՝ փրկագործական տնօրենության միջոցով հրեշտակների հոգևոր ուրախությանը մեզ մասնակից դարձնելու համար: Ուստի սերովբեների և քերովբեների հետ միաձայն մենք ևս համարձակաձայն երգում ենք՝ «*Սուրբ, սուրբ, սուրբ...*»:

Սրբասացության ընթացքում պատարագիչը բազկատարած լռելյայն աղոթում

է Հայր Աստծուն՝ փառաբանելով Նրան, Ով երբեք չանտեսեց մեզ՝ մարդկանցս, և մեր մեղքերի քավության ու սրբության համար Իր Միածին Որդուն աշխարհ ուղարկեց: Ապա պատարագիչը բացում է սկիհը, վերցնում նշխարը և բարձրաձայն կրկնում Հիսուս Քրիստոսի՝ Վերնատանը հնչած խոսքերը. *«Առէք, կերէք, այս է Մարմին Իմ...»*: Այնուհետև բարձրացնում է սկիհը՝ ի տես ժողովրդի, և ասում. *«Արբէք ի ամանէ ամենեքեան, այս է Արիւն Իմ Նորոյ Ուխտի...»*: Պատարագիչը քողով ծածկում է սկիհը և ապա ընծաները փոքր ինչ բարձրացնելով՝ դիմում է Հայր Աստծուն՝ ասելով բարձրաձայն. *«Եւ գՔոյս ի Քոյոց Քեզ մարուցանենք...»*: Այսինքն՝ Հիսուս Քրիստոս՝ Աստծո Որդին, որ Հայր Աստծուց ելնելով Հոր և Սուրբ Հոգու կամքով աշխարհ եկավ, այժմ էլ նույն Աստծո Որ-

դուն մատուցում ենք Իրեն՝ Հայր Աստծուն, հանուն մարդկության փրկության:

Այն ժամանակ, երբ դպիրները երգում է «Յամենայնի օրհնեալ էս» երգը, պատարագիչն անձայն աղոթում և երեքական անգամ օրհնում է նշխարն ու գինին՝ առանձին, ապա երեք անգամ նշխարն ու գինին՝ միասին: Եթե մինչ այդ հացն ու գինին խորհրդանշում էին Քրիստոսի Մարմինն ու Արյունը, ապա այս պահից սկսած՝ Սուրբ Հոգու ներգործությամբ, հացն ու գինին սրբագործվում են՝ դառնալով Տիրոջ ճշմարիտ Մարմինն ու Արյունը:

ՀԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Պատարագիչն անձայն աղոթում է՝ խնդրելով, որ սրբագործված ընծաների միջոցով Աստված սեր ու խաղաղություն պարգևի համայն աշխարհին և Իր Ս. Եկեղեցուն՝ հոգևորական և աշխարհա-

կան դասով: Այնուհետև սկսվում է սրբոց հիշատակությունների շարքը: Այդ պահին սարկավագներն ու դպիրներն անցնում են Խորանի աջ կողմը, որը խորհրդանշականորեն Քրիստոսի Հաղթական Եկեղեցու անդամների՝ սուրբերի աջակողմյան դասին պատկանելությունն է ցույց տալիս: Ավարտին սարկավագներն անցնում են Ս. Սեդանի ձախ կողմը՝ այս անգամ հիշելու Ջինվորյալ Եկեղեցու անդամներին՝ ապրող հավատացյալներին:

Մեր Եկեղեցում, ընդունված կարգի համաձայն, հիշատակությունից և «*Եւ ևս իսաղաղութեան ...*» երգեցողությունից հետո Ս. Պատարագն ընդհատվում է, և պատարագիչն իր քարոզը կամ պատգամն է հղում ներկա հավատացյալներին՝ ըստ օրվա ավետարանական ընթերցանության որևէ հատվածի: Հավարտ քարոզի պատարագիչը բարձրաձայն ասում է՝ «*Եւ*

փուր մեզ համարձակաձայն բարբառով...»
աղոթքը, և Եկեղեցին միաբերան սկսում է
երգել Հայր մերը:

ՃԱՇԱԿՈՒՄ

Պատարագիչը, սկիհի առաջ գլուխը
խոնարհելով, անձայն աղոթում է Սուրբ
Հոգուն՝ խնդրելով, որ Աստված ողորմու-
թյուն պարգևի Եկեղեցում հավաքված ժո-
ղովրդին, ինչին հաջորդում է սարկավա-
զի կոչը՝ «*Պոսխումէ*», որով ուշադրութ-
յան է հրավիրում ժողովրդին՝ տեսնելու
Տերունական Մարմինը: Այդ պահին պա-
տարագիչը, Ս. Մարմինը փոքր-ինչ վեր
բարձրացնելով, ասում է՝ «*Ի Սրբութիւն սր-
բոց*», այսինքն՝ Սրբությունը՝ սուրբերին:
Սա նշանակում է, որ Տիրոջ Ս. Մարմինը
միայն պետք է հոգով, մտքով ու սրտով
սուրբ ու մաքուր անձանց բաշխել, նրանց,
ովքեր մկրտված են Եկեղեցու Ս. Ավա-

զանում և այժմ փափագում են Ս. Հաղորդություն ստանալ:

Պատարագիչն աղոթում է, որ նրանք, ովքեր մոտենալու են Ս. Հաղորդության, արժանի դառնան աստվածային այդ մեծ ու ահավոր Խորհրդին՝ Քրիստոսի Մարմնի և Արյան ճաշակմանը: Ապա պատարագիչը շրջվում է դեպի ժողովուրդը՝ սկիհը ձեռքին, խաչակնքում հավատացյալներին՝ ասելով. *«Սա է Կեանք, Յոյս, Յարութիւն, Քաւութիւն և Թողութիւն մեղաց ...»*:

Վարագույրը փակվում է: **«Տէր ողորմեա»**-ի պահն է: Պատարագիչն անձայն աղոթում է վարագույրի հետևում, ապա Ս. Հացը՝ նշխարը, չորս մասի է բաժանում, երեք մասը թողնում է սկիհի մեջ, իսկ մեկ մասն իր ձեռքն է վերցնում և ասում. *«Լրումն Հոգւոյն Սրբոյ»*: Պատարագիչը լռելյայն շարունակում է աղոթքը՝ խնդրելով, որ Աստված իրեն և հավատացյալներին

րին արժանի դարձնի Ս. Մարմնի և Ս. Արյան հաղորդությանը:

Պատարագիչը ճաշակում է Ս. Հաղորդությունը, ապա վարագույրը բացվում է, և նրանք, ովքեր նախապես խոստովանել էին ու պատրաստ են Ս. Հաղորդության, մոտենում են Խորանին՝ ճաշակելու Սրբությունը:

Դ. ԱՐՁԱԿՈՒՄ

ԳՈՀՈՒԹՅՈՒՆ

Ժողովրդին Ս. Հաղորդություն տալուց հետո պատարագիչը դառնում է դեպի Ս. Սեղան: Խորանը կրկին ծածկվում է վարագույրով: Պատարագիչը ճաշակում է սկիհի մեջ մնացած Ս. Հաղորդությունը, լվանում է սկիհը, մաքրում և ծածկում այն՝ գոհաբանական աղոթք ուղղելով Սուրբ

Երրորդությանը: Այնուհետև պատարագիչը սաղավարտը դնում է գլխին և պատարաստվում սարկավագների ու դպիրների հետ իջնել Ս. Խորանից:

Ս. Պատարագի բուն խորհուրդն արդեն ավարտված է, սակայն ժողովրդին արձակելուց առաջ պատարագիչն ընթերցում է Ս. Խորհրդի վերջին Ավետարանը (*Հովհ. Ա 1-14*), որից հետո ժողովուրդը «*Պահպանիչ*» աղոթքով օրհնվում և «*Օրհնեալք եղերոք*» մաղթանքով արձակվում է:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

<i>Խորհրդակալարարություն</i> <i>Մրթոյ պարարագի.....</i>	<i>5</i>
<i>Պաշտօն հոգեհանգստեան.....</i>	<i>47</i>
<i>Կարգ խոստովանության.....</i>	<i>52</i>
<i>Սուրբ Պարարագ (համառոտ</i> <i>բացատրություն).....</i>	<i>58</i>

ՆՇՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՎԱՐ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ԽՈՐՀՐԴԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ՊԱՏԱՐԱԳԻ

ԸՍՏ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

*Հրատարակության պատրաստեց
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի
Հրատարակչական բաժինը*

*Շապիկի նկարը՝
Վասպուրականի մանրանկարչությունից*

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին - 2016

ՏՊԱՐԱԿՎԵՑ Է ՄԷՅՐ ԱԹՈՐ
Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏՊԱՐԱԿՈՒՄ